

Az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteménye I.

Külföldi tárgyak gyarapítása Radisics Jenő működése idején

→ **Christopher Dresser: 'Clutha' díszüveg / Christopher Dresser: 'Clutha'. Ornamental glass** [1885–1889] *fúvott, szabadon formált üveg fém-oxidokkal színezve, csillámpala szemcsékkel díszítve, magasság: 43 cm, talp: Ø 13 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / blown, freely formed glass, coloured with metal oxides, decorated with mica grains, height: 43 cm, base: Ø 13 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)*

■ Az Iparművészeti Múzeum európai rangú szecessziós gyűjteménnyel rendelkezik. Megteremtésében el-évülhetetlen érdemei vannak az első két igazgatónak, Ráth Györgynek (1881-től 1896-ig volt főigazgató), aki a múzeum szervezeti rendszerét megteremtette, és különösen az őt követő Radisics Jenőnek (1896-tól 1917-ig állt az intézmény élén), aki kitűnő ízléssel és koncepcióval alapozta meg a kortárs művészeti gyűjteményt.¹ Radisics volt az intézmény „szeme”; kiváló kvalitásérzékének köszönhetően azonnali észrevette az igazi értékeket, és időtálló, máig fontos, reprezentatív műtárgyakat vásárolt külföldi és magyar mesterektől, cégektől egyaránt. A körütekintő és tervszerű múzeumi szerzeményezés mellett a gyűjtemény további gyarapodását és kiteljesedését magángyűjtőknek köszönhetjük.

Első alkalommal az 1889-es párizsi világkiállításról kerültek kitűnő szecessziós tárgyak az Iparművészeti Múzeumba. Ezen a világtárlaton a kerámiaművesség, különösen a francia, hihetetlen technikai fejlődésről tett tanúbizonyságot,² és a francia, angol szilikátipar újdonságaiból Radisics Jenő többet is kiválasztott a múzeum számára. E tárgyakat – köztük olyanokat, amelyek túllépve a historizmuson, már az új stílus, a szecesszió kibontakozását sejtették – a múzeum franciaországi képviselője, Louis Delamarre-Didot vásárolta meg az intézmény számára.³ Ekkor került a gyűjteménybe az első Gallé-díszüveg, valamint a saját korát jóval meghaladó innovatív tervező, Christopher Dresser „Clutha” üvege, amely izgalmas, csavart, aszimmetrikus formájával merőben új szemléletet sugall. A múzeum angliai képviselője, Herbert Minton Cundall révén 1895-ben közvetlenül Morrístól vásároltak textil-mintákat. Ez utóbbi vásárlás, mint ahogy az 1889-es párizsi világkiállítás szerzeményei is, még ahhoz a múzeumalapítói szándékhoz, mintakollekciót teremtő akarathoz kapcsolódnak, amikor a

Fotó: Moloz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

technikai sokféleség, a művészek teljes körű bemutatása, a minél sokoldalúbb szemléltetés volt a gyarapítás fő célja. Radisics azonban ezen idővel túllépett; ugyanis egyik legfőbb erénye az volt, hogy változni tudott a korrallal együtt, sőt gyakorta előbbre járt koránál, gyarapítási koncepcióit tekintve. A század végén Európában több helyütt járt, s ez az a korszak, amikor elsősorban az egyes országok, egyes cégek termékeinek beszerzésére összpontosított. Fordulópontot jelentett az 1897-ben megtett észak-európai út, ahonnan minőségi tárgyakkal tért haza. Az északi népek szecessziós művészete több szempontból rokonítható a magyar törekvésekkel, hiszen a tradíció ereje, a nemzeti jellegzetességek hangsúlyozása és a háziipar értékeinek felismerése összekötő kapocs volt. Mindez azonban nem vált provinciálissá, hanem egyetemes értékek hordozójává lett, és Radisics éppen ezeket a műértékeket emelte ki, és hozta haza: köztük a legnagyobb értékű a dán porcelánok és a norvég művész, Frida Hansen *Pünkösdi kórus* című kárpitja.

Utazásainak, széles körű érdeklődésének köszönhetően Radisics egyetemleges kitekintéssel rendelkezett az európai művészetre – sőt, némiképp az amerikaiakra is. Ennek köszönhető, hogy 1898-ban az Iparművészeti Múzeumban *A modern művészet* címmel olyan kiállítást szervezett,⁴ amelyen kitapintható volt a szecesszió néhány főbb iránya, és egyszerre több kitűnő külföldi mester mutatkozott be: elsősorban francia és észak-európai művészek, de volt angol, német, és Tiffany személyében amerikai is. A kiállított múzeumi darabok mellett eladásra felkínált tárgyak is voltak, és nemcsak a múzeum, hanem magángyűjtők is vásároltak. Elsősorban a párizsi *L'Art Nouveau* galéria tulajdonosa, Siegfried (Samuel) Bing forgalmazott kitűnő tárgyakat, többek között Paul Ranson tervei alapján készült textíliát, Tiffany-üvegeket, amelyek közül többet megvett a múzeum. Ekkor alapozták meg a Tiffany-kollekciót, és bővítették a kortárs észak-európai művészeti alkotások körét: az 1897-ben megvásárolt művek mellé dán könyvkötéseket, svéd porcelánokat szereztek. Jelentős, elismert egyéniségek népszerű alkotásai is bekerültek a gyűjteménybe, mint Alexandre Charpentier domborműves díszítésű ajtózárai és Otto Eckmann falkárpitjai.

Frida Hansen: Pünkösdi kórus – falkárpit / Frida Hansen: Pentecost Chorus. Tapestry
 [1897] gyapjú, skandináv gobelinteknikával szövött, magasság: 339 cm (rojtokkal 363 cm), szélesség: 120 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / wool, Scandinavian weaving technique, height: 339 cm (with fringes 363 cm), width: 120 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Paul-Élie Ranson:
Szövet vízililiomokkal /
Paul-Élie Ranson:
Fabric with Water-lilies
[1898] nyomott
mintás pamutbársony
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
printed velvet
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[180x80 cm]

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Radisics Jenő gyűjteményezési koncepciója tovább alakult, egyre komplexebbé vált, amennyiben nemcsak a technikai érdeklődés, a művészek bemutatása, egy általános körkép kialakítása volt a cél az eu-

Louis Comfort Tiffany: 'Páva' díszüveg /
Louis Comfort Tiffany: 'Peacock'. Ornamental glass

1898 előtt, fúvott kobaltkék üveg, beágyazott
üvegpasztával és króm-aventurin szálakkal, magasság:
26,5 cm, száj: Ø 9,5 cm, talp: Ø 10,7 cm (Iparművészeti
Múzeum, Budapest) / before 1898, blown cobalt blue
glass with embedded glass paste and chrome-aventurine
fibres, height: 26,5 cm, mouth: Ø 9,5 cm, base: Ø 10,7 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest)

Fotó: Moloz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

rópai országok szecessziós művészetéről, hanem a műtárgyak kiválasztásával immár egyes súlypontok meghatározása, a legfontosabb irányzatok kiemelése, a domináns művészeti ágak bemutatása. Radisics Jenő – kilépve a közép-európai német-osztrák orientációból – az angol kultúrkör mellett a francia művészet alkotásait tekintette mintaadónak, és kiállítási s szerzeményezési koncepciójában is ezt az irányvonalat követte. Legpregnansabban az 1900-as párizsi világkiállítás vásárlásai, de az utána következő esztendőök eseményei is ezt bizonyítják.

Az 1900-as párizsi világkiállításon, ahol az „Art Nouveau” átütő sikert aratott, Radisics kiemelkedő kvalitású műtárgy-együttést vásárolt, immár az eszté-

tikum, az esztétizálás jegyében. Gyarapítási koncepciójának középpontjában – mely egyébként a művészi ipar szinte minden területét átfogta – a lakberendezési és egyéb dísztárgyak megszerzése állt, döntően azonban a bútorok és a fémművesség körébe sorolható tárgyak. Immár nemcsak ízelítőként vett egy-egy tárgyat, hanem összefüggésekben gondolkodva, igyekezett áttekintést nyújtani a kor berendező-művészetéről, annak minden eleméről. A szecessziót meghatározó „Gesamtkunstwerk”-gondolat így öltött testet a kiállítási és szerzeményezési koncepcióban is.

Radisics olyan alkotások megvételére törekedett, amelyek összekötik a múltat a jelennel,⁵ és utat mutatnak a jövő felé. Főként francia műtárgyakat vásárolt, amelyeket nagyszámú japán munka követett, minthogy igen korán felfigyelt a keleti művészet jelentőségére is. A több mint száz műtárgy között⁶ a Siegfried (Samuel) Bing megrendelésére dolgozó francia tervezők – Colonna, de Feure, Gaillard – több kiváló alkotása megtalálható, úgymint Colonna világos szerkezetű asztala, de Feure finom, elegáns vonalú, illetve Gaillard bőrrel kárpitozott széke. Ezen kívül további mives, artisztikus bútorok (Lambert, Perol Frères, Plumet), Lalique-ékszerek,⁷ modern óntárgyak (Brateau, Desbois, Kann, Maignan), lámpák (Barbedienne, Larche, Piat, Robert), evőeszközök (Christoffle, Cardeilhac), bronzszobrok (Frémiet), bőrdomborítások (Saint-André de Lignereux) említendők, továbbá egész sorozat Alexandre Bigot építészeti kerámiáiból. A felsorolt művészek közül többen díjat, elismerést kaptak a világkiállításon, mint ahogy Grand Prix-díjas volt maga Bigot is, aki a francia Becsületrendet is kiérdemelte a kiállításon szereplő installációjáért; nevét elsősorban különleges technikával készített kerámiatárgyai, építészeti elemei tették ismertté. Az 1900-as párizsi világkiállításon műipari tárgyak vételére Wlassics Gyula kultuszminiszter mintegy 40 ezer koronát biztosított, s ennek nyolcadrészébe került a Bigot és Jules Lavirotte építésze nevével jegyzett agyagerkély.

Mivel magyarázható, hogy Radisics ennyire fontosnak tartotta a Bigot-installáció megszerzését? Ennek oka talán abban a hasonlóságban keresendő, hogy a Bigot-cég közös munkája az építészekkel (különösen

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**Georges de Feure:
Hátas szék /
Georges de Feure:
Backed chair**

[1899–1900] faragott és fényezett kórisfa, selyemszállal hímzett posztókárpittal (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / carved and varnished ash, with baize upholstery embroidered with silk thread (Museum of Applied Arts, Budapest) [80x40x40 cm]

Charles Plumet:
Öltözőasztal
háttas székkal /
Charles Plumet:
Dressing table
with backed chair
[1896] *viaszolt*
padukfa, aranyozott
bronz verettel,
metszett szegélyű
tükörrel, a szék
üléskárpitja:
ripszelyem alapon
selyemfonallal hímzett
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
waxed paduk wood,
with gilded bronze
mounting, mirror
with cut edge, chair
upholstery: rep silk
embroidered with silk
thread (Museum
of Applied Arts,
Budapest)
[169x134x64 cm,
90,5x45x40 cm]

Fotó: Molozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Lavirotte-tal) éppúgy a kerámia és építészet magas szintű együttműködését testesítette meg, mint ahogy hazai viszonyok között ezt a legmarkánsabban a Zsolnay-gyár és az Iparművészeti Múzeum épületét tervező Lechner Ödön tette. Minden bizonnyal Radisics részéről az volt a szándék, hogy a nagy múzeumépületbe behelyezve egy mesterségesen kreált, ámde hasonló elveket sugalló építményt, több oldalról, hazai és külföldi példával is szemléltesse a társművészetek összefonódását, a Gesamtkunstwerk-gondolat megvalósítását.

A francia orientáció mellett az angol művészet iránti mélyreható érdeklődést is vásárlások és kiállítások sora bizonyítja. Az angol műipar példátlan gyors fejlődését a művészeti iskolákban folyó oktatásnak tulajdonították: 1898-ban az Iparművészeti Múzeumban külön válogatást mutattak be az angol Science and Art Department iparművészeti iskolák számára rendezett nemzeti versenyének díjnyertes munkáiból, amelyek közül többet megvett a múzeum. Az angol iparművészet fogékony volt a technikai újdonságok iránt is, ám úgy alkalmazta a korszerű találmányokat, hogy megőrizte saját hagyományait. Mindezt kitűnően szemlélteti az 1900-as párizsi világkiállításról származó nagyméretű tálalószekrény, amelynek négy sarokpillérén már villanyvilágítású lámpatest található, de maga a szerkezet még a középkori bútorok jellegzetes tagolását követi. Nem felejthetjük, hogy a párizsi világkiállításon az elektromosságnek külön épülete volt, s a technika eme új vívmánya sikerrel mutatkozott be.

A múzeum kapcsolatrendszerében és kiállítási koncepciójában a századfordulón erőteljesen megnyilvánult az angol orientáció. Az épület egyik termének, a volt igazgatói lakás előterének falait a neves angol tervező, iparművész, Walter Crane *Pávakert* című ta-

**Raoul François Larche: Asztali lámpa Loïe Fuller alakjával /
Raoul François Larche: Table lamp with Loïe Fuller's figure**

[cca. 1900]

*aranyozott, öntött bronz, magasság: 46 cm, szélesség:
26 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) /
gilded, cast bronze, height: 46 cm, width: 26 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest)*

Fotó: Ament Cellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**The Bath Cabinet
Makers' & Co.:
Tálalószekrény /
The Bath Cabinet
Makers' & Co.:
Sideboard**

[cca. 1899] faragott
tölgyfa, vörösréz
veretekkel, világító-
test-foglalatokkal
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
carved oak, with
copper mounting and
lightning fittings
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[176x212x80 cm]

Fotó: Mudrák Attila / Iparművészeti Múzeum, Budapest

pétájával borították, melynek töredéke ma is látható. 1900-ban Crane nagyszabású, önálló tárlatát rendezték meg, és több művét, könyvekhez készült tervrajzait, illusztrációját megvásárolta az Iparművészeti Múzeum.⁸ 1907-ben a jeles grafikus, Aubrey V. Beardsley önálló kiállítása nyílt meg.

1902-ben brit iparművészeti kiállítás fogadta a múzeum látogatóit, ahol modern lakberendezési tárgyakat mutattak be, Radisics Jenő válogatásában.⁹ A berendezett szobák eleganciája és a tárgyak tökéletes

technikai kivitelezése példaként állhatott a magyar alkotók előtt. Ezúttal többek között festett üvegablakokat, bútorszöveteket, könyvkötéseket – Alfred de Sauty kézi aranyozású bőrkötéseit, valamint Cedric Chivers műhelyének alulról festett, pergamenbetétes könyvkötéseit – és George Walton székét vásárolta meg a múzeum.¹⁰ A főigazgató elképzeléseinek központjában ezúttal is a lakberendezési és egyéb dísz tárgyak megszerzése állt. Az angol bútorgyűjteményt még több ízben, így 1906-ban is tovább gyarapította,

→
**J. & W. Guthrie and
A. Wells Ltd: 'Skót
bogáncs' üvegfestmény
/ J. & W. Guthrie and
A. Wells Ltd: 'Scottish
Thistle'. Glass painting.**

1902 előtt, ólmozott,
illetve vörösréz
foglatban opalizáló
üveg (Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
before 1902, leaded
glass, opalescent glass
in copper frame
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[87x46,5 cm]

←
**Walter Crane:
'Pávaker' tapéta –
Iparművészeti Múzeum,
gazdasági folyosó,
Budapest /
Walter Crane: 'Peacock
Garden'. Tapestry –
Office hallway, Museum
of Applied Arts,
Budapest
[1898–1900]
papír, színes nyomat /
paper, colour print**

s a műkereskedőktől vásárolt darabok között 20. szá-
zadi is akadt. Radisics nyitottságának, fogékonyságá-
nak köszönhetően példátlanul gazdag, egyetemes je-
lentőségű gyűjtemény jött létre, ahol múlt és jelen
találkozott, s amelyben kvalitásos tárgyak sora kapott
helyet.

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

Jegyzetek

1. Horváth Hilda: Radisics Jenő és az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteménye. In: *Szecesszió – a 20. század bajnala*. Szerk. Szilágyi András, Horányi Éva. Budapest, 1996. 10–15.; uő: Az Iparművészeti Múzeum műgyűjteményének története – vázlat. In: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története. Az Iparművészeti Múzeum Gyűjtők és kincsek című kiállításához*. Szerk. Pataki Judit. Budapest, 2006.
2. Petrik Lajos: A keramika az 1889. évi párisi tárlaton. *Művészi Ipar*, 1890. 15–29.; Katona Imre: Az 1889-es párizsi világkiállítás hatása a magyar kerámiaiparra. *Építőanyag*, XXXIX. évf. 1987. 10. sz. 313–314.
3. Radisics Jenő: L. Delamarre-Didot ajándéka. *Művészi Ipar*, 1890. 63–75.
4. Radisics Jenő: Előszó. In: *A modern művészet. Az Iparművészeti Múzeum kiállítása*. Budapest, 1898; Mihalik József: Az Iparművészeti Múzeum tavaszi nemzetközi kiállítása. *Magyar Iparművészet*, I. évf. 1897–1898. 249–289.; Horváth Hilda: Az 1898. évi modern kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. *Ars Hungarica*, 2006. 1–2. sz. 369–378.
5. Hivatalos tudósítások. *Magyar Iparművészet*, IV. évf. 1901. 66.
6. IM Adattár 1900/54, 423; KLT 4173–4184; Radisics Jenő: *Az OMIM – Az 1900. évi nemzetközi Párisi világkiállításon vásárolt iparművészeti gyűjtemény leíró jegyzéke*. Budapest, 1901; Batári Ferenc: Art Nouveau 1900. Présentation des objets d'art acquis à l'occasion de l'Exposition Universelle de Paris. *Ars Decorativa*, 5. (1977) 183–184.; *Párizs 1900. Iparművészeti remek 1900-ból*. A Kecskeméti Galéria kiadványa II/8. A kiállítást rendezte és a katalógust írta Batári Ferenc. Kecskemét, 1988.
7. Laliqve-től, magától a művésztől 1904-ben is vásároltak ékszereket, lásd: IM Adattár 1904/261, 269; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, ltsz. nélkül, 1904. július 6-i bejegyzés.
8. Horváth Hilda: Walter Crane in Hungary. In: *Britain and Hungary 2*. Szerk. Erney Gyula. Budapest, 2003. 153–162. (további irodalommal).
9. *Brit iparművészeti kiállítás*. Írta Czako Elemér, szerk. Radisics Jenő. Budapest, 1902; Spiegel Frigyes: *Brit iparművészet Budapest*. Budapest, 1902. 97–106., 216–227.

Fotó: Kólosz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

10. Jegyzéke azoknak a tárgyaknak, melyek az angol kiállításról az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum részére megvásároltattak. IM Adattár KLT 1617/b; további levelezés: KLT 1607–1616. IM Adattár 1902/378; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1903. június 2-i bejegyzések.

A tanulmány II., befejező részét a következő lapszámomban közöljük.